

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ศิลปวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดจากการสร้างสรรค์ สั่งสมและสืบทอดมาเป็นเวลายาวนาน การตีกลองล้านนาถือได้ว่าเป็นมรดกอันมีคุณค่ายิ่ง เป็นเอกลักษณ์สำคัญที่แสดงถึงความเป็นล้านนาของชาวล้านนาได้อย่างน่าภาคภูมิใจ ดินแดนล้านนา คือ บริเวณที่ตั้งอยู่ในดินแดน 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบนของไทย ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีศิลปวัฒนธรรมเป็นของตนเอง แสดงถึงภูมิปัญญา ความมีอารยธรรมความเจริญ¹ เห็นได้จากประวัติศาสตร์ ศิลปะและวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นมาถึงปัจจุบัน

นอกจากการตีกลองสะบัดชัยที่เป็นศิลปะการตีกลองซึ่งได้นำชื่อเสียงทางด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านสู่ดินแดนล้านนา เครื่องดนตรีประเภทตีที่โดดเด่น มีประวัติศาสตร์และเป็นอัตลักษณ์อีกหนึ่งอย่างของชาวล้านนามายาวนาน คือ กลองปูลาล้านนา หรือ กลองบูชาล้านนา ที่ถือว่าเป็นแม่แบบของกลองชัยมงคล กลองสะบัด² เป็นกลองที่มีมาแต่โบราณมีบทบาทในด้านศาสนา รวมทั้งบทบาทในการสงครามเป็นเครื่องส่งสัญญาณและแจ้งข่าวสาร เดิมเรียกว่า “กลองนันทเกริ”³ มีลักษณะเป็นกลองขึ้นหนังสองหน้าขนาดใหญ่ แต่ใช้ตีหน้าเดียว มีลูกตุ้ม 3 ใบเป็นองค์ประกอบ ในการตี กลองจะตั้งอยู่กับที่ จะตีประกอกับเครื่องดนตรีอื่น เช่น ฆ้องอู่ ฆ้องโหย่ง สว่า ไม้ค้อน และไม้แฉะ เป็นกลองต้นแบบที่ต่อมามีการพัฒนาไปเป็นกลองสะบัดชัยโดยย่อส่วนให้มีขนาดเล็กกลอง⁴ การตีกลองปูลาล้านนาเป็นศิลปะพื้นบ้านอย่างหนึ่ง มีจังหวะกลองหรือท่วงทำนองที่เรียกว่า “ระบำ” ทั้งช้าและเร็ว⁵ ทั้งนี้ยังมีบทบาทในวัฒนธรรมการแสดงดนตรีพื้นบ้านล้านนา และมีการประยุกต์ใช้จังหวะกลองปูลา

¹ ชนสวรรค์ เจริญเมือง, *มาจากล้านนา* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผู้จัดการ, 2536).

² ประสิทธิ์ เลี้ยวศิริพงษ์, “การสื่อสารส่วนบุคคล” (2 พฤษภาคม 2548).

³ รัตนา พรหมพิชัย, *กลองสะบัดชัย : สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ* (กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542), หน้า 62 - 63.

⁴ จันท์ แก้วจิโน, *กลองสะบัดชัย 2* (เชียงใหม่ : วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่, 2545).

⁵ สนั่น ธรรมธิ, *กลองสะบัดชัย : สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ* (กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542) หน้า 78 - 82.

กับลีลาท่าทางการฟ้อนรำ โดยมีท่าทางการฟ้อนมาจากศิลปะการต่อสู้ เป็นการแสดงศิลปวัฒนธรรม อีกหนึ่งบทบาทของกลองปฐาด้วยเช่นกัน

เครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาที่เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปมีหลายชนิด ส่วนใหญ่เป็นเครื่องดนตรีขนาดเล็ก พกพาสะดวก ยกเว้นกลองบางชนิดที่มีขนาดใหญ่ สามารถชมการบรรเลงและการแสดงทั่วไปตามงานบุญและงานแสดงศิลปวัฒนธรรมต่างๆ แต่เครื่องดนตรีล้านนาที่เป็นประติสฐกรรมจากภูมิปัญญาของบรรพชนล้านนาโดยแท้มีเพียง 7 ชนิด ได้แก่ ซึง สะล้อ ปี่ ขลุ่ย ดิ่ง เป็ยะ และกลอง⁶ ซึ่งเสียงเครื่องดนตรีล้านนาแทบทุกเสียงได้สะท้อนภาพธรรมชาติที่เป็นป่าเขาสายน้ำอย่างตรงไปตรงมาอีกทั้งยังเล่าวิถีชีวิตที่เคลื่อนไหวเข้ามาสบายได้อย่างดีเยี่ยม รวมทั้งเครื่องดนตรีประเภทกลอง อาทิเช่น กลองปฐา กลองสะบัดชัย กลองมอชิง กลองปฐา เป็นคล้ายตั้งเสียงเด่นของหัวใจและชีพจรของชาวล้านนา⁷ ดนตรีพื้นบ้านล้านนาได้รับอิทธิพลจากราชสำนักฯ และภาคกลาง เมื่อพ.ศ.2436 ล้านนาได้ผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประเทศสยาม ส่งผลให้การเล่นดนตรีเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้จึงทำให้คนล้านนาทั่วไปเกิดความสับสนเกี่ยวกับเครื่องดนตรีล้านนาในด้าน “ปฏิบัติการ” และ “วิชาการ” แต่ศิลปะเหล่านี้ยังไม่ได้รับการรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบ เนื่องจากการใช้และนำไปแสดงเพียงบางโอกาสตามความต้องการของสังคมหรือสถาบันต่างๆ เท่านั้น ดังนั้น ต่อมาจึงมีการรณรงค์ให้เกิดความตระหนัก รัก หวงแหนและช่วยกันฟื้นฟูดนตรีพื้นบ้านของดินแดนล้านนาขึ้นใหม่ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ไว้ให้คนรุ่นหลังได้รู้จักต่อไป⁸ แม้ว่าจะมีแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูเกี่ยวกับการเล่นเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนา ทั้งภาพรวมและเฉพาะประเภทหรือเฉพาะแต่ละชนิด เช่น สะล้อ ซึง กลองสะบัดชัย เป็นต้น แต่ส่วนใหญ่ไม่ได้รับูเจาะจงเพื่อหาแนวทางจากวิธีการเล่นและการเผยแพร่เชิงอนุรักษ์เฉพาะกลุ่มผู้เผยแพร่ รวมทั้งแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูการตีกลองปฐาล้านนาของกลุ่มลายคำ จังหวัดเชียงใหม่ด้วย

กลองปฐา เป็นเครื่องดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ของดินแดนล้านนาหรือภาคเหนือตอนบนชนิดหนึ่งที่มีคุณค่าและความสำคัญเป็นที่รู้จักอยู่คู่สังคมล้านนามาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่ควรค่าแก่การสืบทอด แม้ว่าในสังคมล้านนาปัจจุบันยังคงมีการสืบทอดการตีกลองปฐาล้านนาอยู่บ้าง แต่การสืบทอดวัฒนธรรมที่ผ่านมานั้น สามารถสังเกตได้ว่าไม่ค่อยได้รับความนิยมนและให้ความสำคัญการตีกลองปฐาล้านนา ทั้งที่นับวันยิ่งจะสูญหายไป ซึ่งเกิดจากปัญหาของการดำเนินกิจกรรมการ

⁶ มานพ ยาระณะ, *ครุภูมิปัญญารุ่นที่ 3* . ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง(การแสดงพื้นบ้าน-ช่างฟ้อน) พ.ศ. 2548 . สัมภาษณ์ . 28 กันยายน 2554

⁷ ไพโรจน์ สาดิรัตน์, *ร้อยเรื่องล้านนา* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ เอชเอ็ม พับลิชชิ่ง, 2549).

⁸ ชิริยุทธ ขวงศรี, *การดนตรี การขับ การฟ้อน ล้านนา*. (เชียงใหม่ : มิ่งเมืองนวรรตน์, 2540).

อนุรักษ์และฟื้นฟูการตีกลองปฐาที่ขาดความเด่นชัดและความต่อเนื่องในการอนุรักษ์และฟื้นฟูการตีกลองปฐาล้านนา

“กลุ่มลายคำ” เป็นกลุ่มเยาวชนและผู้ที่มีอุดมการณ์ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมล้านนาก่อตั้งเมื่อพุทธศักราช 2535 โดยพ่อไกรศรี นิมมานเหมินทร์⁹ ทำหน้าที่อนุรักษ์และเผยแพร่การแสดงพื้นบ้านและสืบทอดภูมิปัญญาต่างๆ เช่น ฟ้อนดาบอักษรล้านนา การฟ้อนผางประทีปแบบไทลื้อ ฟ้อนหางนกยูงไทเงิน ฟ้อนก้าลายแบบต้นฉบับ สืบสานประเพณีพิธีกรรมการไหว้ครูศิลปะล้านนาแบบโบราณและการตีกลองปฐาล้านนาที่ได้รับการถ่ายทอดจากพ่อครูแม่ครูผู้สาทรณชน ซึ่งพ่อครูที่ถ่ายทอดวิชาความรู้เกี่ยวกับการตีกลองปฐาล้านนาแก่กลุ่มลายคำ คือ พ่อครูหนานสนิท เชษฐบุรี, พ่อครูกำธร ศรีบุรี และพระสังวรญาณประยุต (เจ้าอาวาส วัดหัวขัว ต.เวียงของ อ.เมือง จ.ลำพูน)

กลุ่มลายคำเป็นองค์กรที่ได้รับการสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) องค์กรสร้างเสริมสุขภาพรูปแบบใหม่ เป็นหน่วยงานของรัฐที่ไม่ใช่ราชการ หรือรัฐวิสาหกิจ กลุ่มลายคำ มีกิจกรรมหรือหลักสูตรในการสอนการตีกลองปฐา คือ วิธีการตีกลองปฐาที่ถูกต้อง ลีลาการตีกลองปฐาและการตีกลองปฐาในจังหวะพื้นฐาน ทำนองเพลงม้าย่าไฟและทำนองน้ำตกตาด สถานที่ทำกิจกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมล้านนา เป็นพื้นที่ในจังหวัดเชียงใหม่ที่มีเครือข่ายของกลุ่มลายคำ คือ กลุ่มลายคำลุ่มน้ำแม่ลายบ้านโป่งกุ่ม ตำบลป่าเมียง อำเภอคอยสะเก็ด, กลุ่มลายคำชุมชนบ้านบวกรกน้อย อำเภอเมือง, กลุ่มลายคำแม่คาวชุมชนหนองป่าครั่ง อำเภอเมืองและกลุ่มทุ่งปืนแอกป่าจี่วังแดง อำเภอแม่แตง กลุ่มลายคำได้สืบสานสร้างสรรค์สืบทอดศิลปวัฒนธรรมข้างต้น มานับเวลากว่า 20 ปี ศิลปะการตีกลองปฐาล้านนาเป็นศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เด่นของกลุ่มลายคำและเป็นแบบฉบับลายคำที่กลุ่มลายคำได้รับการถ่ายทอดมาจากพ่อครูและมีการดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูการตีกลองปฐา อย่างไรก็ตาม ยังคงมีปัญหาของการจัดระบบการถ่ายทอด ซึ่งอาจจะส่งผลทำให้การอนุรักษ์ฟื้นฟูการตีกลองปฐาที่ขาดความต่อเนื่องของกิจกรรม และขาดการสานต่ออุดมการณ์การอนุรักษ์และฟื้นฟูการตีกลองปฐาของกลุ่มลายคำที่สืบทอดกันมาตลอดระยะเวลา 20 ปี

จากการศึกษาข้อมูลและปัญหาของการดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูการตีกลองปฐาที่ขาดความเด่นชัดความต่อเนื่องและการจัดระบบการถ่ายทอดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูการตีกลองปฐาล้านนาในกลุ่มลายคำ ดังนั้น จึงเกิดการศึกษาครั้งนี้ในหัวข้อ “การอนุรักษ์และฟื้นฟูการตีกลองปฐาล้านนาของกลุ่มลายคำ จังหวัดเชียงใหม่” ผู้ศึกษาคาดว่าผลการศึกษาที่จะได้รับจะทำให้ผู้ที่

⁹ สุนันทา เกตุเหล็ก, “ฟ้อนเชิงดาบอักษรล้านนา กรณีศึกษาพ่อครูอาทิตย์ วงศ์สว่าง”, การศึกษาค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.

สนใจในการอนุรักษ์และฟื้นฟูการติกลองปูจาล้านนา ทราบถึงประวัติความเป็นมาของกลองปูจาและ พัฒนาการของการติกลองปูจาในดินแดนล้านนาหรือภาคเหนือตอนบน รวมทั้งศึกษาความเป็นมาของ กลุ่มลายคำ และกิจกรรมการอนุรักษ์การติกลองปูจาสร้างความเข้มแข็งแก่การติกลองปูจาเพื่อเป็น แบบอย่างที่ดีสมบูรณ์ในการการอนุรักษ์และฟื้นฟูการติกลองปูจาล้านนา ตลอดจนปัญหาของการ ดำเนินการกิจกรรมการอนุรักษ์การติกลองปูจาของกลุ่มลายคำในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเสนอแนว ทางการดำเนินการกิจกรรมการอนุรักษ์ฟื้นฟูการติกลองปูจาล้านนาของกลุ่มลายคำในจังหวัดเชียงใหม่ ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ด้วยความตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของการอนุรักษ์และ ฟื้นฟูการติกลองปูจาล้านนาที่ควรค่าแก่การคงอยู่คู่ดินแดนล้านนาสืบไป

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของกลองปูจาและ พัฒนาการของการติกลองปูจาใน ดินแดนล้านนาหรือภาคเหนือตอนบน

1.2.2 เพื่อศึกษาความเป็นมาของกลุ่มลายคำและกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูการติกลอง ปูจา ตลอดจนปัญหาของการดำเนินการกิจกรรมการอนุรักษ์การติกลองปูจาของกลุ่มลายคำในจังหวัด เชียงใหม่

1.2.3 เพื่อเสนอแนวทางการดำเนินการกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูการติกลองปูจาของ กลุ่มลายคำในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.3.1 ทำให้ทราบประวัติความเป็นมาของกลองปูจาและ พัฒนาการของการติกลองปูจาใน ดินแดนล้านนาหรือภาคเหนือตอนบน

1.3.2 ทำให้ทราบความเป็นมาของกลุ่มลายคำและเรียนรู้การจัดการกิจกรรมการอนุรักษ์ การติกลองปูจา ตลอดจนทราบปัญหาของการดำเนินการกิจกรรมการอนุรักษ์การติกลองปูจาของกลุ่ม ลายคำในจังหวัดเชียงใหม่

1.3.3 สามารถนำข้อมูลไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูการติกลองปู จาล้านนาเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

1.4 ขอบเขตการศึกษา

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

เป็นการศึกษาประวัติความเป็นมาของกลองปฐาและพัฒนาการของการตีกลองปฐาในดินแดนล้านนาหรือภาคเหนือตอนบน รวมทั้งศึกษาความเป็นมาของกลุ่มลายคำ และกิจกรรมการอนุรักษ์การตีกลองปฐา ตลอดจนปัญหาของการดำเนินการกิจกรรมการอนุรักษ์การตีกลองปฐาของกลุ่มลายคำในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเสนอแนวทางการดำเนินการกิจกรรมการอนุรักษ์ฟื้นฟูการตีกลองปฐาของกลุ่มลายคำในจังหวัดเชียงใหม่ ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

1.4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในเขตจังหวัดเชียงใหม่

1.5 นิยามศัพท์

1.5.1 **กลุ่มลายคำ** หมายถึง กลุ่มเยาวชนและผู้ที่มีอุดมการณ์ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านล้านนา ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2535 โดยการรวมตัวของนักศึกษาและเจ้าหน้าที่วิทยาลัยครูเชียงใหม่ในขณะนั้น ทำหน้าที่อนุรักษ์และเผยแพร่การแสดงพื้นบ้านและสืบทอดภูมิปัญญาต่างๆ

1.5.2 **การอนุรักษ์และฟื้นฟู** หมายถึง การบำรุงรักษาสิ่งที่ดีงามไว้และการรื้อฟื้นสิ่งที่ดีงามที่หายไป เลิกไป หรือกำลังจะเลิก ให้กลับมาเป็นประโยชน์

1.5.3 **พ่อครู** หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านล้านนา และเป็นผู้ถ่ายทอด ความรู้ ความสามารถด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านล้านนา

1.5.4 **กลองปฐา** หมายถึง กลองเป็นชุด ประกอบด้วยกลองขนาดใหญ่ 1 ใบ และกลองขนาดเล็กหรือ กลองลูกคู่บ อีกจำนวน 2-3 ใบ ดัดอยู่ข้างๆ ตัวกลองทำด้วยไม้เนื้อแข็ง เจาะกลางให้กลวง ซึ่งด้วยหนังทั้งสองข้าง ขนาดของกลองขึ้นอยู่กับไม้ที่นำมาทำกลองมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 30 นิ้วขึ้นไป สูงประมาณ 1.50 - 2 เมตร อ่านและเขียนได้หลายแบบ เช่น กลองปฐา (ก้องปฐา) ในขณะเดียวกัน ภาษาถิ่นคำเมืองในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย เป็น เครื่องดนตรีที่มีลักษณะเป็นกลองกระทบ ที่จึงด้วยชื่ออ่าน เช่น หนังสือตัว เป็นต้น ในงานวิจัยครั้งนี้จะเขียนและออกเสียง เป็น กลองบูชา (กลองปฐา) ซึ่งเป็นสำเนียงไทลื้อ

1.5.5 ลูกตุ้ม หมายถึง กลองใบเล็ก ที่แขวนไว้ข้างกลองปฐา หุ้มด้วยหนังทั้งสองหน้า ขนาดลดหลั่นกัน มีจำนวน 2-3 ใบ

1.5.6 ไม้แฉะ หมายถึง ไม้ไผ่ที่ผ่าปลายด้านหนึ่งออกเป็นซี่ๆ ปลายอีกด้านเป็นที่จับ สำหรับตีกลองปฐา

1.5.7 ไม้ค้อน หมายถึง ไม้ตีที่ใช้ผ้าพันเป็นหัวค้อนรูปร่างกลม ขนาดลดหลั่นไปตามขนาดของไม้ที่ใช้ตีกลองปฐา

1.5.8 สว่า หมายถึง ฉาบใหญ่ มีเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 10 นิ้วขึ้นไป

1.5.9 ฆ้องโห่ียง หมายถึง ฆ้องขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 16-18 นิ้ว

1.5.10 ฆ้องอยู่ย หมายถึง ฆ้องขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 20-25 นิ้ว

1.6 การเสนอผลการศึกษา

บทที่ 1 บทนำ

เป็นบทที่นำเสนอให้เห็นความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการวิจัย ประโยชน์ที่ได้คาดว่าจะได้รับ ขอบเขตของงานวิจัย และนิยามคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เป็นบทที่เสนอการศึกษาภาคเอกสารเพื่อทบทวนสถานภาพความรู้ของเรื่องราวหรือวรรณกรรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูการตีกลองปฐาล้านนาของกลุ่มลายคำ จังหวัดเชียงใหม่ และแนวคิดทฤษฎี ตลอดจนเอกสาร หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคำนี้

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นบทที่นำเสนอถึง กระบวนการและวิธีการที่ทำวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยรูปแบบการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือในการวิจัย การดำเนินการ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลตลอดจนการนำเสนอผลการวิจัย

บทที่ 4 กลุ่มลายคำกับกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูการตีกลองปฐา

เป็นการศึกษาความเป็นมาของกลุ่มลายคำและกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูการตีกลองปฐา

จา ตลอดจนปัญหาของการดำเนินการกิจกรรมการอนุรักษ์การศึกษาค้นคว้าของกลุ่มหลายคำในจังหวัด
เชียงใหม่

บทที่ 5 แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูการศึกษาค้นคว้าด้านนาของกลุ่มหลายคำในจังหวัด เชียงใหม่

เป็นผลการวิเคราะห์การเก็บข้อมูลเพื่อให้ได้แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูการศึกษาค้น
คว้าด้านนาของกลุ่มหลายคำในจังหวัดเชียงใหม่ จากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง และเพื่อให้ทราบ
ข้อเสนอแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูการศึกษาค้นคว้าด้านนาแล้วนำมาสรุป เสนอแนะวิธีการที่
สอดคล้องกับสภาพการณ์และสภาพปัญหาของการดำเนินการกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูการศึกษาค้น
คว้าของกลุ่มหลายคำ รวมทั้งรวบรวมผลการศึกษาค้นคว้าเป็นข้อเสนอชี้แนะแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูการ
ศึกษาค้นคว้าด้านนาของกลุ่มหลายคำในจังหวัดเชียงใหม่ ตลอดจนการนำเสนอผลการศึกษา

บทที่ 6 สรุปผลการศึกษา อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ในบทนี้ เป็นการนำเสนอสรุปสาระสำคัญของการศึกษาครั้งนี้ อภิปรายผลการศึกษา และ
ข้อเสนอแนะต่างๆ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved